

מיכאל בן דרור-על טיולי סיני

מראיינת רחל מצר

תמלול נירה פנסו

18/1/2023

רחל: אנחנו יושבים במרפסת של משפחת בן דרור, רותי ומיכאל. את מיכאל לא צריך לראיין, מספיק לתת לו נושא והכול יזרום. מה שאני חשבתי, אי אפשר לדבר על תרבות חוליות מבלי להזכיר את המילה מיכאל: כתיבת השירים, היצירתיות, האירועים, המופעים. אי-אפשר בלי מיכאל. ואחר כך חשבתי שטוב יהיה קצת לשמוע על טיולי סיני ההרואיים. הטיולים שאי אפשר לשכוח, סתם, אתן קוריוז: היינו מרוקנים את כל האקונומיה אל תוך המשאית, הקבנוס, הדבש והחלבה והכול, והיינו יוצאים לסיני. בעצם סוחבים את כל האקונומיה לסיני. אני מעבירה אליך את הדיבור.

(בתחילת הריאיון הפרעות חוזרות ונשנות של מטוסי ריסוס נ.פ.)

מיכאל: טוב. שלום רב לכל המאזינים, אנחנו נדלג על הקטע של הביוגרפיה שלי עם סיפור השואה משלוש סיבות. קודם כל זה פחות מעניין, שנית בשנים האחרונות הפכתי להיות מצרך החודש בסיפור של יום השואה. שורדי השואה שמסוגלים, או שמעוניינים לדבר בשטף הולכים ומתמעטים. ומצאו אותי, שהייתי שם, אבל אני לא זוכר כלום. לאחרונה יוצא לי בשבוע השואה לפחות שלוש-ארבע פעמים לספר את זה לבתי ספר, לזיכרון בסלון בקיבוצים, מי שרק רוצה לשמוע. הדבר השני שלפני כחודש, פחות, יונתן פורת מכפר בלום ראיין אותי לזיכרון משודר כבסיס למלחמת יום כיפור, אבל הרבה מעבר לזה, הא נתן לי לדבר חופשי. ואני מרגיש שאני כבר חוזר על עצמי. על הקטע של השואה, על שגיליתי את אבא שלי בגיל 26, הסתבר שיש לי אבא חי וקיים, כולם אמרו וואו, אבל אני כבר הייתי מעבר לגיל שבו מתרגשים מדברים כאלה, אז בשבילי זה היה בעיקר מעניין. אני מתנצל מראש אבל אני מצונן לאללה. יאללה סיני.

הסיפור שלי בטיולי סיני מתחיל בכרם שלום, בצבא הסדיר, שהייתי שם מ-1961 עד תחילת 1963. שם גם פגשתי את אשתי רותי והסיפור מוכר. שם גם למדתי מאוד לאהוב את המדבר. עד היום מדבר מרגש אותי לא פחות מארץ הנחלים הזאת, ארץ פלגי מים. אבל קרה לי דבר מוזר: כרם שלום הייתה היאחזות נחל מבודדת מול רפיח, בנקודה המערבית ביותר של מדינת ישראל, ובעצם אם המצרים היו מחליטים לפרוץ לארץ אנחנו היינו אמורים לעצור אותם עד שהצבא יגיע. אני הייתי מש"ק מרגמות שלא היו לו מרגמות.

יום אחד הופיע שם אדם גבוה - פרופסור זאב משל. אז הוא היה סתם זאב משל בלי פרופסור. יחד אתו הופיע רכז בני הקיבוצים, לא זוכר מי זה היה, אולי יאיר לין, אולי מישהו אחר, הם הופיע לתצפית במסגרת הכנות לחוג ידיעת הארץ או משהו כזה. הבחור, גבוה עם כובע קש, שפם שחור ושיניים בולטות לבנות, חצי חיוך נצחי על הפנים. והייתה לו "ש" שאתה רק מקבל תיאבון כשאתה שומע אותה. וקראו לו זאב משל. הוא התעניין, ורשם ודיבר וכל מיני, ואני לעצמי אמרתי – זה מה שאני רוצה להיות כשאהיה גדול. בדיוק כמוהו. התחלתי כבר לעבוד על השפם. גובה לא היה לי, גם לא כובע קש וגם לא ה"שין" הנפלאה שלו. בסיני היה קבר שיח בסרביט אל חאד'ם, שקראו לו שיח חשמש. המבנה שלו היה משושה, אם היית מושך את זאב משל קצת בלשון היה אומר: **שיח חשמש הקבר המשושה...**

היינו עושים כאילו לא מבינים, שיח אחמד? לא, שיח חשמש, כמה שאפשר למצות את העניין הזה. אני פשוט נמסתי. אמרתי זהו מיכאל, כך אני צריך להיות, חוץ מהשפם והגובה ועוד כמה דברים. אחרי מלחמת ששת הימים אני את הארץ הכרתי, בצניעות אגיד – טוב. לא בצניעות אגיד מצוין. הכרתי כל דבר, כולל יהודה ושומרון ובוודאי שהגולן, שהיה מגרש ביתי. הייתי קיבוצניק טוב, לא התפרפרתי לטיולים. מאיפה ההיכרות המעמיקה? קודם כל הרבה מאוד מקריאה.

קראתי כל דבר אפשרי. אגב בעקבות מאור עיני זה בלתי אפשרי, אני יכול רק להתגעגע לדבר הזה. גם יש לי המון דמיון, תמיד חיברתי בין מקום למקום. כשגדעון שלח הלך ללמוד הייתי רכז בריכות הדגים. והייתי עובד חרוץ, צריך לזכור שבבריכות הדגים מחודש נובמבר ועד מחצית מרץ אין הרבה עבודה. הדגים לא גדלים, לא צריך הרבה להאכיל ולא כלום רק לחכות שהימים יתארכו והמים יתחממו.

את סיני לא הכרתי. ואי אפשר לקפוץ לרגע לסיני. כתבתי מכתב לחברה להגנת הטבע, אני חושב ב-1969, שאני רוצה להיות מדריך סיני, אני יכול להסתדר עם זה מצוין. יש שני נושאים שאני לא בקיא בהם, האחד הוא ים והשני צמחיה. לימים עם הים הסתדרתי, צמחיה עד היום אני בור לגמרי. רותי אשתי שהייתה מורה היא הרבה יותר טובה ממני בצמחיה. להבחין בין איקליפטוס לדשא אני עוד יודע. כל היתר אבוד. הוזמנתי לראיון בתל אביב, ברחוב השפלה, התחלתי לספר להם על בדואים ועל גיאולוגיה וכל מיני דברים. אמרו לי "שטויות, אתה יודע איך לסגור גג ברזנט של טיולית עם כל הציוד מלמעלה?". כי ככה היו אז טיוליות. "כן". "ואתה יכול להחזיר אחרי שמונה ימים את המטיילים בריאים ושלמים?" אמרתי "בכבוד". "התקבלת".

כל הטיולים היו שמונה ימים. ביום הראשון יוצאים מתל אביב. היו מגיעים קצת דרומה מתעלת סואץ בעיון מוסא. בעיקר קבוצות חיצוניות. ואחר כך ממשיכים להר הגבוה, אזור סנטה קתרינה, ראס מוחמד וכו', בסוף ביום השמיני חוזרים לאילת. ומשם או שטסים, תלוי איזו קבוצה, או שממשיכים בטיולית לתל אביב.

היו קבוצות של בודדים, שהיו הכי מעניינות - מלקטים כל מיני חבר'ה "מהגורן ומהיקב". היו גם הרבה קבוצות מאורגנות בעיקר קיבוצניקים כי אותם זה מאוד עניין.

בטיול הראשון הייתי מתלמד תוך כדי הטיול, נדמה לי שזה היה טיול לסירבל, אחד ההרים הגבוהים. תוך כדי הטיול הפכתי למדריך. לא

שנדחפתי לזה, פשוט זה יצא ככה. המדריך האחר הבין שחוץ מלהכיר שמאל וימין אני בסדר. וגם עם שמאל וימין הסתדרתי.

מאותו טיול כבר הייתי עצמאי לגמרי. הטיול הבא כבר הייתי לגמרי לבד וככה בהמשך. היתרון הגדול שלי היה בשני דברים: קודם כל החלטתי לעצמי החלטה שבכל טיול אני מכניס לפחות שני אלמנטים חדשים. דברים שלא הכרתי. מדריכים בדרך כלל לא עושים דברים כאלה. אבל אם אתה לא עושה את זה אתה נשאר תקוע באותו מקום כל הזמן. אתה צריך להתקדם ולהתפתח וללמוד מעצמך. הייתי מכין שיעורים מצוין ובתור מקדם בטחון הייתי לוקח לעצמי דאליל. דאליל זה מורה דרך. כשהיינו בהר הגבוה והיינו לוקחים מורה דרך, אנשים אמרו שהאוויר כאן דליל, כל פעם היה מסובב את הראש.

היה דאליל כזה שהייתי נותן לו קופסת אפונה והוא היה שלי לכל היום. אבל מהר מאוד גיליתי את היתרון שלי. כשהגעתי הביתה הייתי ממלא שק עם בגדים ישנים מהמתפרה ושק עם נעלים ומחלק לבדואים שלי ומהר מאוד הם העדיפו אותי על כל מדריך אחר. תמיד חיכו שאני אבוא. תמיד הייתי אומר בעוד שמונה ימים אני שוב פה, באותו יום. זה עבד, היו מחכים לי. גם סימנתי לי את הבדואים שלי כי לא ידעתי להבדיל ביניהם. הם היו דומים כמו סינים. אבל הייתי יודע שזה עם הקורדרוי זה בוסאם מסרביט וזה עם החולצה המשובצת זה ההוא מסנטה.

כך טיילתי לי להנאתי, מאוד אהבתי את זה, בעיקר אהבתי לגלות דברים חדשים. אני עושה את זה עד היום. טוב, היום עם העיוורון .... כל פעם הייתי מכניס גם דברים שאני לא מכיר. אז לא היה אינטרנט ופלאפונים. הייתי צריך להכין שיעורים טוב-טוב. וקופסת אפונה הייתה סוגרת את זה סופית.

התחלתי להדריך ב-1969. אחרי מלחמת ההתשה. גם בתקופה ההתשה בהר הגבוה היו מטיילים רק בלי התעלה. בשנה זו תחילו לעבוד על הכביש מאילת לשארם א-שיח. פרויקט התחבורה הגדול

ביותר בארץ. כשהכביש עוד לא היה קיים זה היה אפשרי בעיקר עם משאיות מרצדס עם הנעה קדמית. נתנו למצרים פשוט מתנה בהחזרת סיני. כל כובש נותן לכבושיו מתנה? לא בדיוק, במלחמת קדש כשפינינו אחרי חצי שנה את סיני, עברו וחרשו למצרים את כל הכבישים. הייתה מחרשה של חריש עמוק של קיבוצים שעברו וחרשו את כל הכבישים וגם את פסי הרכבת מאל עריש. השארנו אדמה חרוכה.

אספר כמה סיפורים עם יותר פירוט.

מדריך טיול לקבוצת בודדים

ביום שלפני האחרון מגיעים לנואיבה מזינה, כ-70 ק"מ מאילת. כביש ממש עוד לא היה, אבל עבדו על זה. גמרנו את העסק, צריך לזכור שאני לבד, אני כמו ראש הממשלה, אין מישהו מעלי ואין מישהו שאני יכול להיעזר בו. הקבוצה מנתה כ-50 אנשים. היו ממלאים את הטיוליות לגמרי. לא היה מקום פנוי. אני כבר הולך לישון, מתבודד עם השק שינה שלי, נזהר לא לישון בצד מזרח שלא יתפללו עלי, ושלא ישתינו עלי. אני שוכב בשק שינה עם המזרון המתנפח שלי ופתאום רצים באים אלי בבהלה חבר'ה: מיכאל, מיכאל, קרה אסון, שני צעירים לקחו סירה של בדואים בחוף וכנראה טבעה. שמענו אותם צועקים ולא יודעים מה לעשות. הדלקנו קודם כל מדורה שהם יגיעו אלינו. מיד התעשתי, באמת תוך שניות. הערתי את הנהג. הייתה לנו מוטורולה. תתחיל להתקשר לאילת, שיעשו מה שהם יכולים לעשות, או חיל הים. הוא כמובן לא הצליח. ניסה כל הלילה. הסתבר ששני בוגרי י"ב ממושב שאסור להזכיר את שמו, כי זה לא יפה כלפי שדה משה שליד קריית גת, בן ובת לקחו סירה של בדואים מקרשים כזאת, קליפת אגוז והפליגו לים ואז הסירה טבעה. שמעו את הצעקות שלהם ואז זה נגמר. שאלתי חברה, מאיפה שמעתם את הצעקות? אמרו לי משם. אז אתם פסיכים? מה אתם מדליקים פה את המדורה, צריך מולם. העברנו את המדורה איזה קילומטר, בריצה, וצעקתי למרות שלא הייתה תשובה: "תשחו עכשיו למדורה הזאת. ולא לקודמת". היינו במתח עצום, לא זוכר אם זה היה

דקות או שעות, מניח שזה היה 30-40 דקות. לסיום י"ב, קיבלו מתנה מההורים טיול לסיני. ופתאום, כמו בשיר של אלתרמן, על מגש הכסף, "אז יצאו נערה ונער", לדעתי הוא נשא אותה על הידיים. הם היו יחפים עם בגדים. פשוט צנחו על החול כמעט בלי הכרה. אי אפשר היה לדבר אתם אבל הם בחיים. נתנו להם לשתות וחיממנו אותם ואז לאט-לאט שמענו מהם את הסיפור. הסיפור היה הקור. כי בסיני היו מטיילים בחורף, ובחורף קר בים סוף.

הסתבר שהם באמת לקחו סירה והתחילו לשוט. פתאום ניתק איזה קרש, חדרו מים ואיימו להציף. הם קפצו למים. הסתבר שהיא לא יודעת לשחות. הוא תמך בה ותוך כדי הוריד את המעיל שלו במים וחלץ נעלים איכשהו וגם לה. הם הגיעו לריף. לדרוך על אלמוגים וקיפודי ים זה איום ונורא. אבל זה עדיף מלטבוע. הם הרגישו ברגלים את הריף ולא היה להם כוח לצעוק. הים והרוח עשו המון רעש. הם לא שמעו אותנו ואנחנו לא אותם. הם ראו את המדורה והתכווננו לזה וזה הציל אותם.

הסיפור עוד לא נגמר, אנחנו רק בחימום. את תקבלי היום סיפורים לא על חוליות, אולי אחד על חוליות, בסוף, עם הדבש והקבנוס.

עוד אנחנו מצליחים לראיין אותם וקצת להרגיע אותם מגיע בדואי לידי – וואלה, המטיילים שלך גנבו לי סירה. ומצביע על שני אלה, הוא כבר ידע עליהם, וכבר בדואים אחרים מגיעים לשם. אז אני אומר טוב, מה אתה רוצה, זה היה דרעק של סירה. עובדה שהיא טבעה מיד איך שהם התחילו. וואלה אני אלך לשיח אבו עבדאללה. שיח אבו עבדאללה זה השיח הגדול שישב בדהב והיה לו קשר טוב עם השלטונות וברור שמשם זה יגיע למשטרה. ומי יודע לאן זה יוביל? אני אלך לשיח אבו עבדאללה ואגיד לו שאני רוצה כסף. ואז הילדים האלה התחננו בדמעות, בחייך, אל תערב בזה משטרה, שההורים שלנו לא ידעו, אוי ואבוי. תנסה לצאת מזה איכשהו. לא ידעתי טוב ערבית אז, והוא לא ידע עברית, אמרתי לו היום יום שני, ביום שלישי הבא אני שוב פה. אני אבוא עם ארבעה שקים של בגדים ונעלים, מתנה בשבילך ובשביל כל

החמולה. מה שאתה רוצה, הסירה הזאת באמת לא הייתה שווה שום דבר, קומץ של קרשים. ואם אתה לא רואה אותי לך לשיח אבו עבדאללה. אבל תחכה עם השיח שמונה ימים, תתאפק. ועשיתי לו כל מיני טקסים משונים של לחיצת יד. שיחשוב מי יודע מה.

עברו שמונה ימים, אני בא עם הטיול הבא, מגיע לנואיבה. כל המשפחה חיכתה, זה תמיד קורה בחושך בסוף היום. מגיעים לנואיבה. דיקליות כאלה, וחושות מסביב. הוא כבר הסתכל איך שאנחנו פורקים את הציוד מלמעלה, שכבר מורידים לו את ארבעת השקים שלו. אמרתי לו הנה, הדייה, מתנה בשבילך. והוא היה מבסוט לאללה. בשק היה גם סינור מלא כיסים לכל מיני דברים. האישה ישר שמה את זה מתחת לשמלות שלה, התחילה לדחוף כל מיני דברים פנימה וחגגה על זה. אז הוא אומר טוב, אנחנו הולכים לעשות סולחה.

מאחורי אחד הדקלים התרומם גמל כמו קטפת כותנה, משהו ענק, הושיב אותי על הגמל הזה והלך אתי ביחד עם כל המשפחה לעבר ההרים. כשנים שלושה קילומטרים. אמרתי לקבוצה "תישאר אנו צריך לגמור איזה עניין". הלכנו אל הבקתה שלו שם הוא הבריך את הגמל ונשפכתי ממנו. זו היה מחלת ים אמיתית. הוא הוביל אחר כבוד את כל השקים אל תוך הבית ואז הוא אומר עכשיו סולחה.

קודם כל הוא עשה לי תה. יש צדף, אבו-שבעה, ענק. אסור היה להוציא את זה מהים אבל לשבט מזינה שניזון מהים הממשל התיר להם מידה מסוימת. הוא אפה בגחלים את האבו שבעה. כשהוציא את זה, זה היה רוטט כמו רגל קרושה ונראה כמו נזלת. בהמשך גם הטעם היה דומה. הוא לקח מזה משהו לפה, וגם אני הייתי צריך. טעם איום. ואז בטקס גדול הוא נתן לי מתנה פי-כושי. פי-כושי זו קונכייה יפהפייה שהממשל אסר באופן מוחלט לאסוף. אמרתי שאסור אבל בסוף התרציתי וזה קישט לנו את המדפים עד סוף העולם.

מאז בכל פעם שהייתי מגיע לנואיבה מזינה הוא היה מחכה לי והייתי צריך להביא לו משהו. לא כזה שפע כמו אז אבל משהו הייתי מביא לו. גם שאריות מהאוכל.

טיול הכנה למדריכי סיני עם זאב משל

באפריל 1970 בערך היה כנס של החברה להגנת הטבע של מזרח סיני. לטובת זה הכינו אותנו המדריכים להוביל קבוצות וכל מיני דברים. יצאנו עם אותו זאב משל שהיה בינתיים ל"מר סיני". הוא היה האלוהים של סיני מבחינתי. הוא כתב את הספר "דרום סיני – נופים ומאמרים" שהיה לי כתנ"ך. זאב משל הוביל את ההכנה הזאת. הגענו באיזה שלב, לעין חודרה, כשעה מערבה מנואיבה, בתוך החולות. והיה שם איזשהו ואדי חדש, שלא הכרנו וגם הוא לא הכיר. ירדנו במגלשות של חול לעבר עין חודרה. הוא רצה לבדוק את העבירות בוואדי הזה. אני אציין בסוגריים שאני בטוח שהוא עשה את זה כי זה עניין אותו, לא בשביל הכנת המדריכים. לוקח שישה ג'יפים של מדריכים כדי לשגע אותם וללמוד עוד משהו על עין חודרה. עכשיו הוא שאל מי הפסיכי שרוצה לרדת את הוואדי עד שנראה שאפשר לרדת שם. הוא לא שאל ככה, אבל בהמשך היה לי ברור שזה מה שהוא שאל. כי אני התנדבתי מיד. אני תמיד מתנדב לכל דבר. והיה עוד זוג שהצטרף אלי, דליה מאירי, מי שמכיר, פסלת בזלת ממולדת, היום היא בגוש משגב, ויגאל, שהוא בעצם היה מדריך לימים, בעלה.

שלושתנו ירדנו בוואדי, זה היה נחמד מאוד, זו הייתה אבן חול לבנה, מסביב היו דיונות כל הזמן והיו כל פעם מפלים של שניים-שלושה מטרים ולמטה היה מין חול רך ולבן כזה, אפשר היה לקפוץ בקלות. מה שלא כל כך חשבנו, שאי-אפשר יהיה לחזור את הדבר הזה: אתה קופץ למטה כמו קנגורו, לעלות למעלה אתה לא יכול. הגענו למטה כשהמטיילים כולם היו בג'יפים במצוק מעלינו, איזה 40-50 מטרים. ואז זאב משל עם השפם השחור והשיניים אמר מלמעלה – טוב, אני חושב שתפשו את העסק, אפשר מכאן להגיע לעין חודרה. בואו תעלו חזרה.

אני רואה שיש כאן מעלה, הוא מצביע לכיוון האבן-חול, אפשר לטפס מפה, זה מאוד נוח. תעלו מפה.

עכשיו גדעון ודליה מאירי אמרו לא, אנחנו נעלה בצד השני. והם כמובן צדקו. ואני, מיכאל הטמבל עליתי איפה שזאב משל האלוהים מראה לי. הייתי בלי חולצה, שזה להמשך מאוד חשוב. התחלתי לטפס איפה שהוא אמר, בערך 40 מטרים גובה, אבני חול. כל אבן שאני דורך עליה מתפוררת תחתי ונופלת. לא היה לי לאן לחזור, זו אדמה חרוכה. כבר בחמישה-שישה מטרים הראשונים הבנתי שאני בצרות צרורות. אין ברירה, אני חייב המשיך למעלה וגם למעלה אי אפשר. זה היה איום ונורא, יש לי עוד 40 מטרים לטפס. הם כל הזמן הסתכלו עלי ממש מלמעלה ובאיזה מקום הבינו שיש כאן בעיה. אני שיחקתי אותה, חצי גוף עליון חייכתי והכול בסדר והחצי בתחתון שקשקתי מפחד. היה לי ברור שזה הטיפוס האחרון שלי, שמזה לא אצא חי. עליתי, עליתי ועליתי, והכול מתפורר תחתי ואני כמו איזה עכביש נאחזתי במה שאין להיאחז. בסוף נאחזתי באיזה שן סלע, לא סלע אלא חתיכות חול פריכות לבנות, בערך 5-6 מטרים מתחתם, מולי, בערך חמישה מטר משטח רצוף גבוה מאוד נוח אז הם צועקים לי כולם תקפוץ, תקפוץ, ומשמה אפשר להמשיך. משם לא הייתה בעיה. אני בתנאים אחרים אופטימליים לא הייתי מסוגל לקפוץ מרחק כזה בלי תנופה. אבל במצבי עכשיו הרגלים שלי היו בטון. לא יכולתי לבנות עליהן כלום, לא סמכתי על שום רגל. ואז עלה לי רעיון, מצחיק שאני הייתי צריך לתת את הרעיון. כשארבעים מדריכים חשובים, כולל זאב משל הוד מעלתו, עומדים מעלי נותנים עצות: קחו ג'יפ, תסיעו אותו רברס עד הצוק, תורידו ממנו חבל ואני אעשה טרזן אל החלק השני. בינתיים ירדו כמה חברה' משן הסלע למשטח הזה, התכוננו לתפוש אותי ברגע שזה יקרה. לקחתי את החבל שהם שלשלו, זה באמת היה חבל עבה, עשיתי קשר לניסיון ונתתי לו דחיפה כדי לראות שהוא מגיע לשם ולא אתקל עם האף במשטח הזה. קשרתי אותו לעצמי במותניים, שזה טיפשי מאוד אבל לא

היה לי משהו אחר. קשירה של מטפסי הרים לא הייתי מסוגל לעשות. גם צריך לזכור שכלפי חוץ הייתי שקט ושלו ובטוח אבל הרגליים שלי היו בטון ולא רצו לזוז. ואני הסתכלתי למטה וראיתי את הבולדרים האלה בתחתית הוואדי ואמרתי לעצמי מיכאל זה היום האחרון שלך. כאן אתה מתנפץ והדם שלך יהיה על הסלעים האלה. מגובה כזה זה גם נראה מאתיים מטר גובה. סה"כ היה שלושים ומשהו. ירדה שם קבוצה של גברים, שלושה או ארבעה שירדו למדרגה הזאת שהייתה מולי ואמרתי להם "עכשיו!"

לקחתי תנופה אחורה, והופ! טרזן לכיוונם. לא הגעתי אליהם, התחלתי לחזור. אבל אז הם תפשו אותי. ולא היה מה לתפוש, כי לא הייתה לי חולצה. אז הם תפשו אותי בשער שגם זה בקושי היה לי, ומשכו אותי איכשהו. גם בשלב הזה החבל די הפריע. כי לא יכולתי לשכב על הסלע. בקיצור, מזל שאפשר היה לסמוך עליהם במאה אחוז. הם דילגו למעלה חזרה. זה היו מדרגות רחבות כאלה, ואני זחלתי את הקטע הזה. לא יכולתי לעמוד זקוף. פחדתי פחד מוות. עליתי עד למעלה ונשכבתי והתנשפתי.

מי שרוצה אסמכתא לעסק הזה, בספר "דרום סיני" של זאב משל, יש צילום של הכנת המדריכים שלנו, עם הג'יפים, על יד הדיונה הגדולה בדרך לעין חודרה. שימו לב לחבר'ה שמתגלגלים שם בצילום, רואים אותם מתגלגלים בדיונה. אבל אחד לא נמצא שם, וזה אני. כי אני גמגמתי שבועיים אחרי הסיפור הזה.

מה שהכי משונה שלימים, הרבה ימים, היינו שליחים באוסטרליה, סידני. לגלי בתי, הייתה חברה טובה, הזמנו אותה הביתה עם ההורים, והסתבר שאבא שלה הוא זאב משל שעשה שנת שבתון באוניברסיטה. גלי הביאה את החברה שלה, ואז הזכרתי לו, זאב, אתה זוכר מאיפה אנחנו מכירים? והוא זכר את זה והרגיש מאוד לא נוח עם כל הסיפור.

רחל: אז הבנת שאתה לא צריך להתנדב לכל דבר?

מיכאל: לא, אין מסקנות מזה. לא האמנתי שאני אחיה אחרי זה. אני אומר באמת, אולי בראש צלול אקפוץ כבר ככה, שלא אתדרדר גם ככה, זה היה נס, פשוט נס.

הטיול של חוליות לאום-שומר

אני עשיתי הרבה טיולים עם חוליות ומאוד אהבתי את זה. כל שנה עשינו טיול לסיני, כמה שאפשר, ובעקבות זה היה טיול גל"מ – גם לנו מגיע. אלה שלא רוצים שקי שינה והם היו נוסעים עם אוטובוס או טיולית רק לאורך החוף.

עשיתי את הטיולים שלנו, כל פעם טיול משוגע יותר, כל פעם עולים על הר עוד יותר גבוה. ואז החלטתי לעשות את המבצע האחרון, שמעליו אין יותר, לעשות את **האום-שומר**.

רחל: אני יצאתי אתך לטיול הזה.

מיכאל: אום שומר זה ההר השני בגובהו בסיני, אחרי ג'בל קתרינה. זה מקום, איך אומרים, כף יד רגל אדם לא דרכה בו. מעטים הגיעו לשם. גם בהמשך, ואדי איסלה, זה ממש קשה. אנסח את עצמי בזהירות: בדרך כלל לטיולים שלנו הייתי בוחר את הדאלילים, המדריכים שהולכים איתי, וגם את מובילי הגמלים שהולכים עם הציוד, כי תמיד היה יום אחד שנפרדים מהמשאית עם הציוד על הגמלים וישנים בשטח. בטיול הזה מסיבות כלשהן לא אני בחרתי את המדריכים. מההתחלה הסיפור הזה נראה לי עקום ולא מתאים: היינו צריכים ללכת לאום שומר, לרדת משם לוואדי איסלה וללכת משם לא-תור דרך מישור א-קע, ושם לפגוש את המשאית. כאן צריך מדריך איתנו, דאליל, גם הגמלים כמובן, שאגב היו עליהם גם שלושה פצועים.

רחל: זה הטיול של יעל דאי ואליהו טאוס ויוסי פינטו?

מיכאל: לפני כן היינו בוואדי אחר ושם הם ירדנו דרך נקב. והיה צריך מדריך גם למשאית. המשאית לא הייתה עם הנעה קדמית, ולנהג קראו

יודה. מהתחלה זה לא נראה לנו. הסתבר שיודה זה הוא מאום אל פחם, אבל אז הם התביישו להיחשף כערבים אז הוא יודה. בקיצור יודה היה צריך מדריך כדי לעבור בשבילים הפתלתלים. שאלתי את המדריך שלו אם זה בסדר, "כן בטח, הכול בסדר". המדריך שיודה קיבל היה עם עין שפוכה, הייתה לו רק עין אחת. זה יכול להיות מדריך? הוא בקושי רואה. ככה התחלנו את המסלול ועלינו לאום שומר, למעלה היה כד ששמים בו פתקים, כל מי שמגיע.

רחל: כולם הגיעו?

מיכאל: כולם הגיעו, זו לא בעיה, רק מאוד רחוק. נפרדנו מהרכב ומהגמלים בוואדי רחבה, הם לקחו את הציוד ואנחנו התחלנו ללכת לאום-שומר. לעלות-לעלות ואז לרדת לוואדי איסלה. ואדי איסלה היה נחל זורם אחרי גשמים. היו אתנו גם צבי נועם ויצחק פימנטל שהיו מבוגרים, למרות שאם אני חושב על זה היום זה לא מי יודע מה. אנחנו היום הרבה יותר מבוגרים. הלכנו כל היום, היה מאוד נחמד, מלא מים, בסוף יצאנו לקע, השטח הגדול הזה. אין שום משאית אין שום דבר. היה כבר מאוחר אחר הצהרים, עשינו התייעצות, אמרתי "אין ברירה, המרחק מכאן לכביש 40 ק"מ. זה המרחק הכי קצר". אם אתה עושה טיפה זווית, במקום תשעים מעלות לכביש, זה כמובן הרבה יותר רחוק. אי-שם 70-80 ק"מ מערבה נמצאת א-תור, אחת מערי הנפט. שם הפיקו נפט. אמרתי אין ברירה, הלכנו כבר יותר משלושים ק"מ עד כאן ועכשיו עוד ארבעים?

רחל: היינו מותשים.

מיכאל: ואז הלכתי למובילי הגמלים שהיו על ידינו ואמרתי "אין ברירה אנחנו ממשיכים ללכת, אין משאית ואין מה לעשות". גם לא היו אז טלפונים ניידים. אז הם התחילו לסחוט אותנו, דרשו המון כסף. אני זוכר שיהודה קידר היה הגזבר של הטיול הזה והיה לו מלא כסף, אפשר היה לשלם את זה אבל החלטנו שהסחטנות הזאת לא מתאימה לנו ונסתדר

בלעדיהם. אמרתי "אני הולך לחפש את המשאית. תנו לי פנס גדול כדי לאותת". יהודה, גילי נחשוני ואהוד זיו ארגנו מדורה בראש גבעה, כי היה ברור שתוך שעה יורד החושך. כך אדע לאן לחזור.

רחל: אני זוכרת את זה עד היום, היה מבצע מפחיד בסך הכול.

מיכאל: אמרו לי אל תרוץ לבד, זה לא אחראי, שלחו אתי את יגאל צור. יגאל היה אילה שלוחה, מבחינת כושר. התחלנו לרוץ כמו משוגעים, 40 ק"מ חברים! זה לא יכול להיות אבל ככה זה היה. רצנו, אמרתי "בוא ננסה לאותת עם הרן-אור". אותתנו שלוש פעמים, פתאום אני רואה מישהו מאותת לי שלוש פעמים! אבל זה לא היה בכיוון שרציתי אלא יותר דרום-מזרחה. אמרתי ליגאל, שוברים לכיוון הזה, שמה כנראה הנהג תקוע. אני מאותת לו שלוש פעמים והוא לי שלוש פעמים וכו'. אמרתי זה לא יכול להיות, הפסיכי הזה מאותת שלוש פעמים כל פעם, בוא ננסה לו איתות אחד.

ושוב הוא משיב בשלושה. פתאום תפשתי – זאת בכלל לא המשאית, זה **ראס שוקייר**, מאה ק"מ מתעלת סואץ בצד המצרי. שם הייתה הפקת נפט של המצרים. זה לא בצד שלנו. בערך מאה ק"מ מהמקום שהיינו. בזבזנו על זה זמן וזווית. מעכשיו לקחתי אזימוט הכי קצר שנראה לי לכביש ורצנו-רצנו-רצנו. הסתכלתי כל הזמן אחורה לזכור את התבליט של ההרים. היה שם הר שקראו לו קרן השור שארבע אצבעות מתחתיו חנינו. זה לא היה ממש מישור, כשנסועים על כביש א-תור שארם זה נראה כמו מישור. היו שם בולדרים וחושך מצרים ואנחנו רצים ורצים, בהמשך כשחזרנו לא הבנתי איך היה לנו כוח לדבר כזה. רצנו-רצנו ובסוף היו ואדיות יותר עמוקים. כבר אי אפשר לרוץ, צריך להסתכל איפה אתה דורך, וגם לא ראינו. והנה אנחנו שומעים מרחוק זמזום. רכב נוסע על הכביש. "אנחנו צריכים עכשיו להגיע לכביש לפניו, זה מה שיציל אותנו". לאט-לאט זה מתקרב, אולי 15 ק"מ, נתנו את הפיניש, עשינו סימנים, למזלנו הנהג עצר. נהג אחר אולי היה מפחד. שני דחלילים כאלה שיוצאים מתוך המדבר.

הוא עצר, רצנו אחריו במהירות, נהג מקרית חיים שנוסע להוביל משהו לא-תור למחנה של קודחי הנפט. סיפרנו לו את הסיפור והוא לא האמין שרצנו 40 ק"מ. את כל זה רצתם? נראה לי שרצנו יותר מ-40 ק"מ. הוא העביר אותנו למחנה הקודחים. יתכן שהיה עוד טרמפ מעורב בדרך, אבל כבר היינו בארץ נושבת ואז התחילו לקרות לנו נפלאות. בעצם כל מה שסיפרתי עד עכשיו זה טמטום שאני אחראי לו, לא הייתי צריך לקחת מדריך כזה למשאית, וכל סיפור מובילי הגמלים. אבל מכאן התחילו נסים. הגענו למחנה של הקודחים ופתאום צץ שם מולנו מוישה עמידור!

"מוישה עמידור, הוא מאצלנו". אמרתי לו "מוישה פה תהיה גבורתך, כל הקיבוץ שלך נמצא 70 ק"מ מכאן לרגלי ההרים בלי שום אפשרות לזוז ועם כל הציוד. אני רוצה שתעביר לנו שני רכבי ריו גדולים של מחפשי הנפט. אנחנו נשלם כמה שצריך" אז הוא הלך לברר וחזר. הם נתנו לנו לאכול ולשתות וזה היה מזל כי לא רק היינו צמאים אלא גם רעבים! והמעדנים שנתנו לחופרים האלה, כי לא היה להם מה לעשות עם הכסף. מלון חמישה כוכבים פתאום אחרי כל הדבר הזה. לחמניות טריות, עוד קפה, ועוד קולה. הכול. ובינתיים מוישה חוזר ואומר "לא הצלחתי". פתאום מגיעים חיילים עם לא פחות ולא יותר יודה הנהג שלנו! וגם הדליל עם העין השפוכה. סיפרו: נסענו, ראינו משאית תקועה, עזרנו לו להיחלץ, שמנו אותו על הכביש והנה אנחנו פה.

אמרתי חבר'ה זה מאלוהים, ברור שלא היה שום סיכוי שיגיעו אלינו.

זה עוד לא נגמר, פתאום נכנס לחדר איפה שסעדנו בחור בשם דני, שהיה אתי במילואים תקופה לפני זה והתיידדנו מאוד. הוא היה רב סמל בקבע ואני עזרתי לו במפקד הבדואים. מיכאל מה אתה עושה פה? אמרתי "דני פה תהיה גבורתך!". סיפרתי לו איפה אנחנו נמצאים והוא אמר "אתה יודע מה? עלי!" הלך ארגן פה ושם וחזר ואמר יש לי משאית ריו בשביל לחלץ וזה צריך להיות כנראה בשתי נאגלות. יגאל ואני נסענו אתו. את יודה והמשאית עם שתום העין השארנו על הכביש. כשלושים

ק"מ מא-תור, שם צריכה הייתה להיות הכניסה. אני נסעתי לפי הכיוונים, הסתבר שהמחנה שלנו, שרותי מסכנה הקימה לה את האוהל לבד, הדליקו מדורה בראש הגבעה ולסירוגין היו שם גילי נחשוני ויהודה קידר ואהוד זיו.

רחל: אני זוכרת הכינו אותנו כמו למצב חירום.

מיכאל: אני מניח שכמו שאנחנו שמענו את המשאית מקרית חיים הם גם שמעו אותנו מתקרבים. כי בקטע האחרון הקרוב להר שם באמת יש ואדיות עמוקים יותר. היינו נעלמים להם ויוצאים ושוב. אני הייתי צריך לחפש כל הזמן דרך. ידעתי לאן להגיע אבל זה כבר לא היה פלטה ישרה. הגענו והיו המון חיבוקים ונשיקות.

אני לא יכול להגיד איזה מרכיב היה פה המזל. התחילו להעמיס את כל הציוד, החלטנו שהבחורות ייסעו ראשונות, אליהו טאוס גם נסע אתן כדי לעזור להעמיס את גג המשאית. הם כבר סידרו את הגג וחזרו חזרה, כל נסיעה כזאת זה בערך שעה וחצי. תעשו חשבון. כעבור כארבע שעות היינו כולנו על הכביש כשהאוטו מוכן לנסיעה.

היה כלא היה, בעשר בבוקר הטיול המשיך כרגיל. זה היה פנטסטי, הייתה רק בעיה אחת – שהמדריך היה עייף טיכנו. אני זוכר שהייתי צריך להדריך ונרדמתי כל הזמן, לא יכולתי להחזיק. בנתיקי מבוכים וראס מוחמד.

רחל: הם שמעו את הסיפור שלך ושל יגאל? אנחנו היינו שם ויהודה כל הזמן דיבר ועודד אותנו..

מיכאל: לא היה כל כך מה לספר. היינו בלי כוחות. שנינו, אני מדבר גם על יגאל שבשבילי היה סוס הפרא. והיו לנו שתי מימיות בהתחלה, גמרנו אותן בחצי הדרך כבר. היינו צמאים-צמאים.

רחל: והמטיילים לא נואשו או קיבלו רגליים...

מיכאל: המטיילים הייתם אתם. למחרת בעשר בבוקר הטיול נמשך.
בעצם לא הפסדנו כלום.

בלילה הבא ישנו בעין פורטגה שזה מול נואיבה ואני לא האמנתי
שאנחנו כאן. זה היה לפי התכנון.

רחל: לא אשכח את הטיול הזה. גם ההליכות הרבות, היינו הולכים
מהבוקר עד הערב. עד שעושים ארוחת ערב, ממש מבוקר עד ערב.
חברתית זה היה רב-גוני לחלוטין. יצאו מבוגרים, יצחק פימנטל, צבי
נועם, (היו כבני ששים, ששים וחמש נ.פ) וצעירים מאוד אחרי צבא.
מיכאל: אני זוכר שבאחד הטיולים הראשונים יצאו גם אחי שמעון ז"ל
ומיכל חברתו שהיו חיילים בחופשה.

טיול אופניים של חוליות מחוף זיקים עד אל עריש

הציר היה בקו החוף איפה שהגלים מגיעים, זה היה קשה. הנסיעה
לאורך עזה למשל לקחה יום שלם. נכנסנו לסמטאות ולכל מחנות
הפליטים ולשכונת הווילות ברימל. המסגדים הגדולים, שכונת האומנים,
נמל הדייגים. יום שלם בעזה.

ביום האחרון עברנו את ימית, נסענו לאגמי המלח.

אורי גרצר ז"ל גילה שם שאתה יכול לנסוע עם האופנים על אגמי המלח.
החיכוך שם אפס. זה כמו אתר סקי שאין לך שליטה. דהרנו מערבה
במרחבים כל אחד במסלול משלו עד שהחלטתי שדי והחלטנו לרדת
לים. דיונות מאוד תלולות וגבוהות שיורדות ישר לים. יש שם אולי
חמישה מטרים של חוף. זה היה בלתי אפשרי, אתה יורד ושוקע בחול,
אתה חייב להיכנס לים. נסענו קצת הלאה לאורך החוף והגענו פשוט לגן
עדן. מלא דקליות של תמרים וישבו שם דייגים בדואים שדגו סרטנים
ועשינו אתם מסחר תמורת קופסת אפונה. אורי גרצר לימד אותנו איך
עושים אותם על האש. אני שלחתי נעל לכיוון איזה דקל והיא חזרה עם
מלא תמרים. החול היה לבן. זה היה מקום מדהים משם לא זזים.

הבנתי שלא עריש לא נגיע אז הטיול הסתיים בערך חמישה ק"מ משם. הגענו לחרובה, יש שם "משתלה" שם היו עושים בזמן המצרים עצי חול. שם פגשנו את הטיולית שהייתה שלנו, לא זוכר מי נהג. אולי גדעון שלח או ניסים דהאן.

טיול חוליות להרי השוף בלבנון

מיכאל: זה היה טיול אחד, והטיול השני אני מספר בעקיפין מה שהתגלה כמחמאה הכי גדולה שקיבלתי.

אחרי מלחמת לבנון הראשונה מועצה אזרית גליל עליון קיבלה אישור שקיבוצים שסבלו מהקטיושות יזכו לטיול בלבנון לראות את הבופור. לראות מאיפה שירו. אז כל מיני קיבוצים התארגנו וגם אני ביקשתי.

רחל: מחוליות גם יצאו?

מיכאל: מלא! אוטובוס מלא. ואני כבר היו לי כל מיני מחשבות בראש. נסענו לבופור, היה בסדר, עלינו, ירדנו. ואמרתי רגע-רגע, למה לחזור מאיפה שבאנו למטולה? ניסע חזרה לצור, ניקח שמאלה לראש הנקרה, לפחות שנראה קצת עולם. הגענו לצור, ראינו את ההיפודרום ואני במקום שמאלה לקחתי ימינה. אמרתי יאללה, אם אנחנו כאן אז עוד קצת. ואז הגענו לצידון ושם התחיל טיול במצודה העתיקה על יד הים ומשם נסענו לכיוון ביירות. לא הגענו לביירות אבל אחרי דאמור כשכבר ראו את ביירות...

רחל: איזו אחריות!!!

מיכאל: לקחתי משם ימינה, להתרחק מהים לדיר אל-קמר בית א-דין, שני כפרים דרוזים שהיו בהם יהודים בעבר הרחוק, עם ארמונות של כל מיני סולטנים. ומשם נסענו לכיוון השוף עם האוטובוס, זה כבר הפך להיות לטיול לגמרי...

רחל: בדיוק! והנהג זורם אתך?

מיכאל: כן, הנהג היה בסדר לגמרי, כבר מראש לחשתי לו שאני מתכוון לעשות דברים כאלה. הוא מאוד התלהב מזה. ואז הגענו לכפר מוכתרה. מוכתרה זה כבר בתחילת השוף, זו בעצם הבירה של הג'ונבלטים. משפחת ג'ונבלאט. אברהם כוהנים מהג'ונבלטים של לבנון. שמה יש להם ארמון שלהם, והייתה שם מערה ענקית שבתוכה הייתה מסעדה דרוזית, ענקית, משהו כמו מערת עלמה, אולי אפילו יותר. הלכתי למסעדה, נכנסתי לשם, אמרתי לדליל יש לי הצעה בשבילך שלא תוכל לסרב: אני נותן לך את כל הפרודוקטים של ארוחת הצהרים שלנו עם העופות והכול, קח, זה שלך, אתה תעשה לנו את האוכל שלכם.

למרבית הפלא הוא הסכים, הוא שמח מאוד. אנחנו יושבים בתוך המערה, מסביב כל מיני מפלי מים ורוזין באיזה שלב החליטה לצאת...

רחל: גם היא יצאה?

מיכאל: כולם, גם הפימנטלים, מרדכי לונו שגם הספיק ליפול לבריכת פורלים איפשהו, ועוד כל מיני. המון היו, כל הקיבוץ.

רחל: גד היה? איזו שנה זה היה?

מיכאל: 1982. בערך שלושה חודשים אחרי סברה ושתילה כבר. רוזין יצאה החוצה, יש שם מעקה שמסתכלים על התהום רחוק-רחוק עד החוף אפשר לראות. עמדה ליד המעקה והסתכלה, פתאום היא שומעת לידה: "אזרחים מגיעים למוכתרה? אני לא מאמין!!!!" זה לא יכול להיות! יש רק אחד שמסוגל לעשות דבר כזה, זה מיכאל בן דרור משדה נחמיה. "והיא סיפרה לי את זה אחר כך. ומי זה היה? חיים סתיו, המדריך שלנו מקפריסין.

רוזין חזרה עם הסיפור הזה, הייתי סמוק מהנאה. זה באמת היה טיול מטורף, הלכנו לכפרים, שמפיקים שם צנוברים, יש להם מכונות פרימיטיביות שמפרידות את האצטרובל והם אמרו לנו תיקחו כמה שאתם רוצים. שלכם. שני כפרים נוצריים. ובאמת לקחנו מעט, שני

כפרים עם כנסיות, הם דיברו צרפתית. אז מי שידע צרפתית דיבר, רוזין, שוש בן דוד.

חזרנו אחר כך דרך ג'זין וג'בע. בערך בשעה עשר או אחת עשרה כבר היינו במטולה, בחושך, חזרה בקיבוץ. לא האמנו שעשינו דברים כאלה.
רחל: מדהים! האומץ...

מיכאל: הלכתי על בטוח. לא הייתי מסתכן אם הייתי יודע שיש סיכון כאן. אגב בתוך הטיול הזה היינו גם קצת על השוף וגם באזור של ארזים וגם בריכת דגי פורלים מישהו פרטי גידל שם. ומרדכי לזונו נפל לתוך המים. יצא מזה בסדר אבל המים קפואים.

רחל: איזה הרפתקאות, וכל טיול ללא נייד וללא וואטצאפ, מפות, ללא... מיכאל: שום דבר.

רחל: מדהים. קצת על ההתארגנות של הטיולים האלה, בעיני זה מראה משהו שהיה, חוץ מהטיולים שהיו משהו בלתי רגיל, ההתארגנות. אם זה טיול אופניים אז זה מתקני האופניים. אלה שעולים על הגג, הפוגלים, כל פעם הייתה מין חברותא כזאת וארגון שאני לא מסוגלת לשכוח. מי מבשל ומי מכין ומי האקונומית, היה מדהים!

טיולי האופניים

מיכאל: טיולי האופניים היו בדרך כלל טיולים של יומיים כשהרעיון היה לנסוע באופן כללי במגמת ירידה. להשתדל שלא יהיו עליות. הייתי תמיד מוסיף עוד, להאריך את המסלול יותר, אני יכול לתת דוגמאות בלי סוף.

רחל: הטיול לאלון מורה?

מיכאל: אלון מורה זה היה טיול יוצא מן הכלל. נסענו לאורך ואדי עמרד, המעיינות האלה, והמשכנו לכיוון הבקעה. עד למחנה יוסף באמצע הבקעה, באמצע ואדי פרה, כל פעם עוד ירידה ועוד ירידה וזה היה כיף אדיר. בכל מקום שנסענו היה כיף אדיר.

רחל: לא היה פחד? היו ירידות כאלה! אני זוכרת את דני הורנסקי טו!

מיכאל: היה טיול אחד שקראו לו אחר כך "שופתי גזיין רמי". עמדנו איפה שקיבוץ פלך היום, מעל מגד אל-כורום, שם זה עמד להתחיל. ואני מתכוונת לתת את ההסברים ואז גלטר אומר: "לא מיכאל, זה המקום שלי, עכשיו אני מסביר". צריך להבין, גלטר פעמים ביום היה עובר בכביש הזה עם תערובת ממילואות לקיבוצים בגליל. את הכביש הזה הכיר כמו את כף ידו, היה צריך להכיר כל עשב שם. אז הוא נעמד עם הגב אל הכביש, הראה עם היד שלו ואמר: "שופתי גזיין רמי!" וכולם התחילו לצחוק כמו משוגעים, כי זה היה מגיד אל כורום כמובן. רמי היה עשרה ק"מ משם. אגב היום ממש ממול גר הבן שלי עמית, בצורת. כן, הייתה אווירה מאוד מיוחדת.

רחל: אווירה שאי אפשר היה לשכוח, צייתנות של המטיילים ואני זוכרת הליכה-הליכה-הליכה. עם הנעה וגמלים והכול מסודר ומאורגן, קשה להאמין. ואתה רוצה לסיים עם הטיול לקפריסין?

הטיול לטרודוס בקפריסין

מיכאל: טיול קפריסין היה מחשבה קצת משונה. ב-1982 היינו אמורים להחזיר את סיני. והיה ברור שזה יהיה סופם של טיולי סיני. אז החלטתי ב-1981 שאני עושה "טיול סיני לקפריסין" איך קפריסין? סתם שמת את האצבע ככה על המפה והופ! זה נראה לי שאפשר לעשות גם מבחינת מחיר והפלגה וגם אותו רעיון עם נוסעים ומטען עם בלוני הגז ואקונומיה, ושקי השינה, נסתדר עם זה. אני את קפריסין לא הכרתי אבל למדתי את העסק טוב וגם יש לי חושים.

פגשתי את חיים סתיו שבזמנו עבד בביטחון בשגרירות שלנו בקפריסין, בוגר השייטת, צוללן אמתי, בן קיבוץ דגניה, בחור נחמד מאוד. ישבנו ותכננו את הטיול לשמונה ימים.

יום אחד נסענו לחיפה עם כל הציוד, עם הסירים והגז, עלינו לאיזו אנייה שהפליגה אחרי הצהרים. היו בה המון קפריסאים עם מקלות סבא, צליינים אורתודוקסים, סבתות לבושות שחורים עם מקלות סבא שמכרו להן ביריחו מקנה סוף כאלה סתם. מכנסיית יוחנן המטביל, סבתות משופמות...

אנחנו היינו על הסיפון, היו לנו שני חדרים או משהו, שאחד מהם לחיים סתיו. אני זוכר שגדי וקקטוס ועוד כל מיני שיחקו ברידג' כל הזמן על הסיפון. והנה בוקר אור אנחנו מגיעים לחיפה בחזרה. מתברר שזו לא חיפה אלא לימסול נראית כמו חיפה בדיוק. הגענו לשם, שמה כבר חיכה לנו אוטובוס עם נהג שקראו לו כריאטוס, שאנחנו קראנו לו יקי. מאותו רגע התחיל טיול שמונת הימים בקפריסין שהיה טיול פנטסטי. יוצא מן הכלל.

אחד הדברים שאני זוכר, היינו במרומי הטרודוס, שזה רכס ההרים המרכזי, לפסגה קוראים אולימפוס, כמו למרבית הפסגות באזור יוון. היה שם כפר שקראו לו מז'ופוטמיוס ולידו מעיין ששם הסתובב מתקן לצליית חזירים בכוח המים. זאת אומרת, מדליקים אש וזה מסובב את החזיר, איפה שצריך. שם אכלנו, בלי חזירים. באותו יום יצא שגדי ואני היינו תורני כלים, אם אפשר לקרוא לזה ככה, אנחנו היינו צריכים לשטוף את הכלים. זאת הייתה עבודה רצינית, שטפנו יפה מאוד, הלכנו לישון, קמים בבוקר – חושך בעיניים. הסתבר שכל הכלים שרחצנו היו מגורזים ומשומנים. לא עשינו כלום, אני לא יודע איך זה קרה, לא ראינו את זה, כי המים היו קפואים. השתמשנו במי המעיין שם, זה היה איום ונורא. עד היום אני בוש ונכלם. התביישנו כמו שרק אפשר להתבייש והיינו צריכים לשנס מותניים ולצאת לעוד ניקוי נוסף, הפעם מעבר לסבון ולכל הדברים השתמשנו גם בחול ואיכשהו העסק הזה ירד. אבל זה מרמת הצלחת, והסכו"ם ואוף... הסירים הגדולים.

רחל: ישנו שם בטרודוס?

מיכאל: ישנו יומיים בטרודוס. יום אחד ישנו במז'ופוטמוס, בכפר הזה, ויום אחר ישנו טיפה יותר מערבה. היה שם מסלול שהלכנו בין כפרי הדובדבנים. זאת הייתה העונה, היה שם עוד טיפה שלג. היינו בארבעה כפרים.

מבחינת הליכות זה לא מיצה את מה שרציתי. הסתכלתי במפה וראיתי את הוואדי הזה איפה שהוא הולך ועד שצריך לעבור ואמרתי, את זה אני הולך ברגל. זאת הייתה לא יודע אם טעות אבל הרפתקה רצינית: הלכנו לאורך הנחל ואמרתי בסוף צריך להגיע לבריכות פורלים ששם מחכה האוטובוס, עם כריאטוס. זה אני עשיתי לא חיים סתיו, להיפך, הוא התפלא על החוצפה שלי, על העזות וההעזה. הלכנו, מהר מאוד זה הפך להיות ג'ונגל מוחלט. אי אפשר היה ללכת בקו ישר לפי העין אבל זו הייתה הרפתקה נהדרת ולמזלנו כל זה היה די קצר יחסית. אחרי שעה וחצי שעתיים הגענו לבריכות פורלים. כי זה היה בלי מפות טופוגרפיות. זה היה פשוט להעריך מה אפשרי. זה היה טיול שקשה לתאר.

אני זוכר שיום אחד ישבנו באזור פאפוס ונדמה לי ששם ישנו במלון. יום אחד לנו במלון כדי שנרגיש מה זה אזרחי העולם. את צריכה להבין, אז עוד לא היה מקובל הנסיעות האלה לחו"ל כמו שזה היום. אז חו"ל היה מעבר להרי החושך. אז יום אחד ישנו במלון ולמחרת היינו באיה נאפה. נסענו כבר בדרך חזרה אבל נכנסנו לאיה נאפה ושם ישנו על יד בתי המלון. אלה בתי מלון יפים אבל ישנו על יד בדיונות. היום לא תכיר את זה. אז איה נאפה לא הייתה קיימת. זה היה כלום. שני בתי מלון, זו לא הייתה עיר בכלל. היום זו עיר יותר גדולה מלרנקה שנמצאת על יד. זהו וחזרנו שוב באוניה והיה מאוד נחמד.

רחל: שם הכרנו את הסופלקי ואת הציפורים הכבושות.

מיכאל: כן שם הכרנו את הסופלקי ואת הממתק הזה שרואים את הצורה של האצבעות. צימוקי ענבים כבושים. הסופלקי זה בשר צלוי כמו

שבכל מקום היה. רק שם קוראים לזה שם יווני. ובאמת היו כל מיני דברים.

טיול חברים לקפריסין הדרומית

14 שנים מאוחר יותר, עשיתי טיול חברים לקפריסין הטורקית שזה מהצד השני. שמה עשיתי את זה לגמרי לבד, ושם בנוסף לכל המאכלים הצטרף גם הגראפה. גראפה זה יין פטישים מטורף שאתה רק מסתכל עליו מסתובב לך הראש. זה היה השלמה לטיול קפריסין היוונית. הטיול לקפריסין הטורקית. מהטיול קפריסין הטורקית, אספר שני קוריוזים: בכל רמה זה טיול בגרושים. זה מאה ועשרים דולר לאיש כולל אוטובוס או שני מיניבוסים, כולל שלוש ארוחות ביום, כולל בערב ארוחה מהודרת, בתי מלון, הכול היה ברמה הכי גבוהה שיש. כניסות לכל האתרים, כולה לשמונה ימים 120 דולר לאדם. ממש בדיחה. כמו נסיעה לעפולה.

בארוחת ערב כל פעם הייתה מסעדה מפוארת והשיא של הארוחה הייתה רקדנית בטן שעלתה על השולחן ורקדה לנו. היא גילתה מהר מאוד שאני המדריך והתייצבה בפני ואני הייתי צריך לדחוף לה כל מיני דברים לתוך המחשוף, כל מיני שטרות. אחרי הפעם הראשונה שזה היה העמדתי מראש תנאי, זו לא מתקרבת אלי. הרקדנית. כל פעם זו הייתה אחרת. מסעדה אחרת, אבל תמיד הייתה אחת בכניסה מאוד חגיגית עם תזמורת – אלף לילה ולילה. היא הייתה מענטזת אבל לא על ידי. היו אחרים שמאוד אהבו את זה.

היה אחד שבכל יום, בערב, היה הולך להמר. היה שם קזינו בכל מלון, היה הולך להמר ובבוקר היה חוזר, הנה הרווחתי היום 200 דולר, 300, וכו'. סיפורים. יום אחד יעקב בן דוד אמר לו אתה יודע מה? קח 100 דולר שלי, תהמר, אז למחרת הוא חוזר ואומר תשמעו, הרווחתי שם 200 דולר. יענקלה אומר, מה עם המאה שלי? אה, הוא הפסיד אותם. (צחוקים) אני לא אנקוב בשמו...

קפריסין הטורקית זה לא טורקיה. זה משהו אחר, הרבה יותר משכילים ומנומסים וזה ראש אחר לגמרי. שם למשל המחירים הם בחינם, חוץ ממקום אחד, בניקוסיה, בצד הטורקי, שם המחירים לא אגיד יקרים מאוד אבל מחירים שאפשר להבין. בשאר המקומות זה חצי חינם ואסור לך לעמוד על המקח, זה מעליב אותם.

רחל: יפה, פשוט יפה. מי שחווה אתך את כל הטיולים האלה זה לא נמחק.